

THE WORK OF ARCHITECT FRANJA URBAN IN THE AREA
OF POMORAVLJE AND ŠUMADIJA

Оригиналан научни рад, рад примљен: јун 2025, рад прихваћен: септембар 2025.

Владана Путник Прица*,

АПСТРАКТ

Фрања Урбан спада у групу страних архитеката који су се после Првог светског рата доселили у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, остваривши веома плодну каријеру. Иако је већину остварења реализовао у Београду, Урбан је захваљујући доброј сарадњи са инвеститорима имао прилике да пројектује и у другим градовима и местима. До сада је познато да је стварао у Лозници, Јагодини, Ћуприји и Аранђеловцу. Јагодина је други град после Београда по броју Урбанових дела и једини град у којем је његова грађевина проглашена за споменик културе. Упркос делимично сачуваној пројектној документацији за Урбанове реализације у Јагодини, о њима до сада није објављена детаљнија монографска студија, а куће у Ћуприји и Аранђеловцу су до сада биле потпуно непознате домаћој историографији. Овај рад зато представља наставак истраживања живота и стваралаштва архитекте Фрање Урбана, како би се комплетније сагледао запостављени и недовољно познат део његовог опуса.

Кључне речи: Фрања Урбан, Јагодина, Аранђеловац, Ћуприја

ABSTRACT

Franja Urban is one of the foreign architects who, after the First World War, decided to immigrate to the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, thus achieving a very productive career. Although most of his buildings were completed in Belgrade, Urban managed to work in other cities and towns, thanks to his good relationship with investors. So far, it is known that Urban worked in Loznica, Jagodina, Čuprija and Aranđelovac. Jagodina is the second city after Belgrade in terms of the number of Urban's buildings, and the only city where one of them is listed as a historic landmark. Despite partially salvaged project documentation for some of Urban's buildings in Jagodina, so far, they have not been the subject of a more detailed monographic

study, and until recently, the houses he designed in Čuprija and Aranđelovac were not known to domestic historiography. Therefore, this article presents a continuation of research into the life and work of architect Franja Urban, in order to more completely analyse this underresearched and little-known part of his opus.

Keywords: Franja Urban, Jagodina, Aranđelovac, Čuprija

1.0 УВОД

Архитекта Фрања Урбан (1889–1937) спада у пројектанте који су са подручја Средње Европе дошли у Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца са циљем да граде своју каријеру. Током свог деловања, пре свега у Београду, али и у другим градовима попут Лознице, Јагодине, Ћуприје и Аранђеловца, у периоду између 1924. и 1937. године, пројектовао је преко 50 породичних кућа, вила и стамбених зграда, два индустријска објекта, један дом културе, један занатски дом и један хотел. Упркос плодном стваралаштву, јако је мало података познато из живота Фрање Урбана. Иако се у картону житеља Општине града Београда наводи да је рођен у Бертотовцима код Прешова у данашњој Словачкој, од оца Фрање и мајке Чеме, у црквеним књигама не постоји нико ко је под тим именом тог датума рођен у том месту. Такође није познато ни где се школовао, с обзиром да су тадашњи технички факултети у Прагу, Бечу и Берлину негирали да се ико под тим именом школовао код њих. На крају, ни околности под којима се обрео у Београду нису довољно јасне. Његов потпис се први пут проналази на пројекту ашкенаске синагоге „Сукат Шалом“ у Београду из 1923. године, за коју је поуздано утврђено да је пројектант био Милан Шланг, син врховног рабина Игњата Шланга и несвршени студент архитектуре (Milošević, 2018, 79–90).¹ Већ следеће године Урбан се са породицом доселио у Београд.²

* Владана Путник Прица, Универзитет у Београду - Филозофски факултет, Одељење за историју уметности, Институт за историју уметности, vladana.putnik@f.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0001-7445-1187

1 Ауторство Милана Шланга је додатно потврђено његовим портретом који је насликао Васа Поморишац 1933. године на којем се у позадини јасно види синагога.

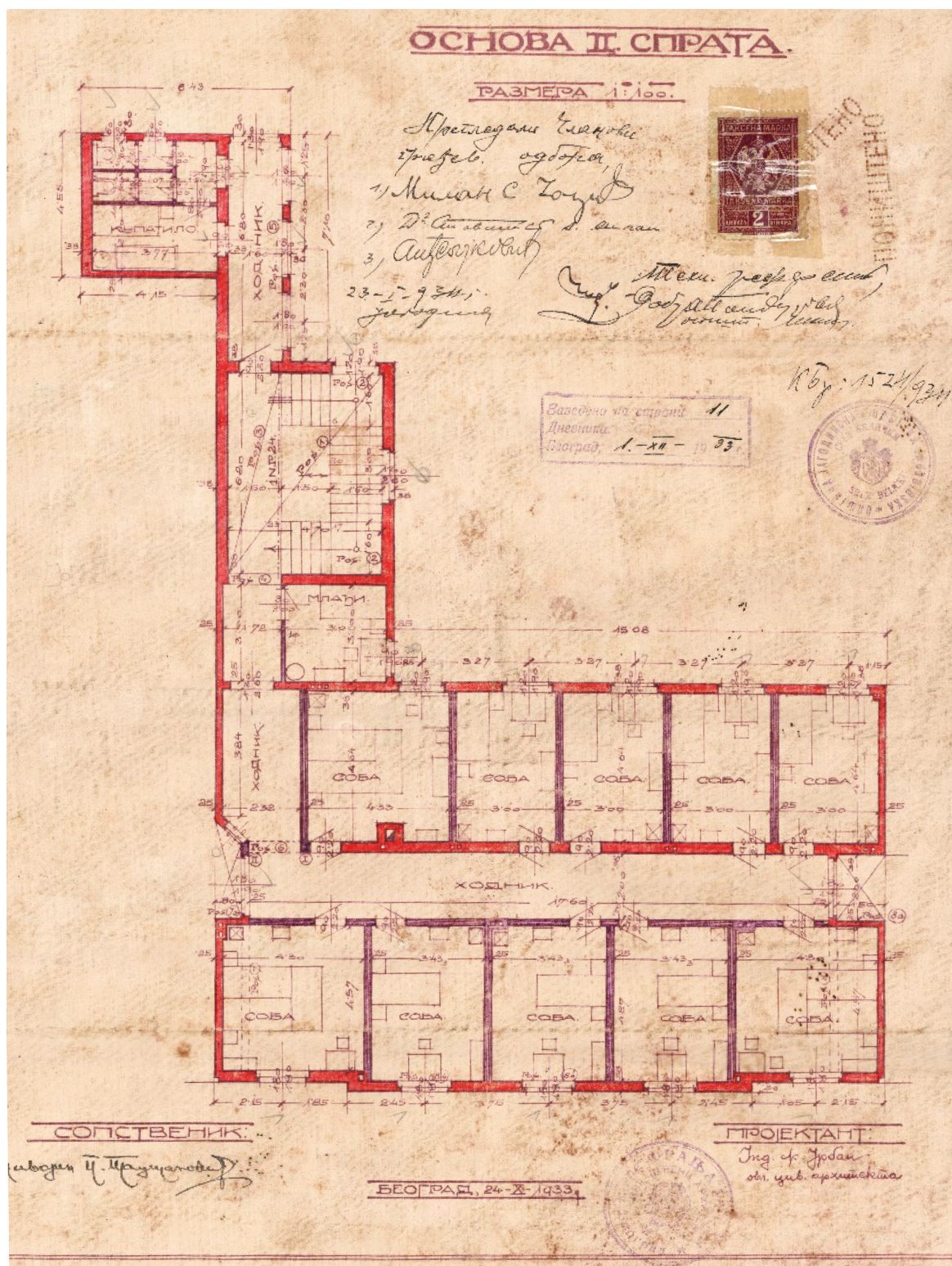
2 Историјски архив Београда, картон житеља, Фрања Урбан.

О Урбановом београдском опусу и Дому културе у Лозници је већ писано (Putnik Prica, 2020, 171–182), међутим одређена теренска истраживања утврдила су да је градио и у другим градовима и местима, превасходно на подручју Шумадије, што обухвата већи број реализација у Јагодини, и по једну породичну кућу у Аранђеловцу и Ћуприји. Као и у случају Дома културе у Лозници, Урбан је дошао да пројектује у Јагодини захваљујући претходном ангажману за инвеститора у Београду. Наиме, директор

Јагодинске банке Живојин Таушановић (1886–1964) је 1933. године ангажовао Урбана да реновира фасаду и ентеријер породичне куће на углу Крунске и Кнегиње Зорке, коју је још 1912. године купио од Рајне Нешић.³ Убрзо после тога Урбан ће започети свој градитељски опус у Јагодини, позивом Живојина Таушановића да пројектује хотел Палас, а затим и његову палату, као и друге грађевине.

3 Историјски архив Београда, ОГБ, ТД, ф—I—86—1933

Сл. 1. Основа другог спрата хотела Палас, Јагодина (Завичајни музеј Јагодина) / Fig. 1. Second floor plan of the hotel Palace, Jagodina (Regional Museum Jagodina)

Сл. 2. Занатлијски дом, Јагодина (Завичајни музеј Јагодина) / Fig. 2. Craftsmen's Hall, Jagodina (Regional Museum Jagodina)

2.0 ХОТЕЛ ПАЛАС У ЈАГОДИНИ

Урбанов градитељски опус у Јагодини се везује за период економског и културног препорода, оличеног у оснивању многих друштава, јачању инфраструктуре и подизању многих нових објеката од значаја за развој града (Crnković, 2015, 6). У том периоду у Јагодини стварају еминентни архитекти попут Момира Корунковића и Милана Злоковића (Kadijević, 1996, 55, 75–76, 87–88; Panić, 2011, 98–99). На месту некадашњег хотела Симић у Улици кнегиње Милице, који је срушен 1932. године, подигнут је хотел Палас према Урбановом пројекту (Trajčkov, 2021, 54, 133). Инвеститори су били браћа Живојин и Предраг Таушановић (Aleksić, 2004, 124). Грађевина се састоји од подрума, приземља, мезанина, два спрата и тавана. Улаз је померен улево, док остатак приземља заузимају излози кафане и пивнице. Композиција pročеља је симетрична са благо наглашеним средишњим ризалитом који такође пробија кровни венац у зони тавана. Централна оса је додатно истакнута скулпторалним постољем за јарбол, а сличан дизајн је Урбан користио и у Београду на стамбеним зградама у Цетињској 10 и Стојана Протића 18, обе из 1933. године (Putnik Prica, 2021b, 121).

У подруму су се, поред централног грејања, налазиле остава за вино и кухиња са успремом и апаратом за пиво. Кафана и пивница су имале двоструку висину плафона са галеријом, док је у дубини парцеле била пројектована биоскопска сала. Позорница је на пројекту имала необарокни медаљон са словом „Т“ у средини, упућујући на породицу Таушановић. Степенишна вертикала је повучена од улице и води на

спратове, где се хотелске собе површине 16,11 м² нижу са уличне и дворишне стране. (Сл. 1) Како је у време изградње хотела било уобичајено да постоји заједничко купатило за гостинске собе по спрату, и овде је то био случај, с тим да су купатила смештена доста далеко од соба, на самом крају бочног дворишног крила (Antešević, 2021, 69–94).⁴

Живојин Таушановић је од 1. јануара 1935. године дао хотел Палас под закуп, што се може закључити на основу реклама у дневним новинама.⁵ Објекат се данас налази у незавидном стању, таван је претворен у спрат, јарбол је уклоњен, средишња зона је заклоњена рекламом, а у зони приземља и мезанина су извршене екстензивне интервенције деградативног карактера. Иако представља први модерни хотел подигнут у Јагодини, са савременом биоскопском салом, објекат није заштићен као споменик културе.

3.0 ЗАНАТЛИЈСКИ ДОМ У ЈАГОДИНИ

Један од најзначајнијих подухвата Занатлијског удружења у Јагодини био је подизање Занатлијског дома. Оснивачка скупштина Фонда за подизање Занатлијског дома је одржана 7. фебруара 1929. године на челу са председником Миком Коцићем. Исте године је купљен плац за 70.510 динара између Сквера и порте цркве Светих апостола Петра и Павла, који је свечано освешћен на еснафску славу Светог Илију (Aleksić, 2004, 139). Занатлијско удружење за град

⁴ Завичајни музеј Јагодина, Инв. бр. 1320.

⁵ „Под закуп”, *Време*, 15. 11. 1934, 12.

Јагодину и околину је на годишњој скупштини одржаној 22. маја 1934. године изгласало почетак подизања дома, за који је тада напоменуто да су обезбеђена средства.⁶ Средства за изградњу дома су прикупљана до 1935, када су свечано освећени темељи, а дом је завршен наредне године (Aleksić, 2004, 139; Trajkov, 2021, 53).

Занатлијски дом се у локалној историографији приписује Фрањи Урбану, а на основу анализе екстеријера са старих фотографија и разгледница, као и на основу друштвеног контекста, та аргументација се може подржати, иако не постоји сачувана пројектна документација. После несумњивог успеха са хотелом Палас, било је логично да се престонички архитекта, који је по свему судећи остварио успешну сарадњу са локалном заједницом, ангажује за још један значајан пројекат у центру Јагодине. Дом се стилски надовезивао на оближњи хотел Палас, што додатно поткрепљује чињеница да су подигнути у неких годину дана размака. Занатлијски дом је био угловница са засеченим углом и бочним крилима неједнаке дужине услед неправилности парцеле, па је крило из данашње Улице Слободана Пенезића било нешто дуже. Троделни улаз је био смештен на углу, а изнад њега се налазио плитак балкон првог спрата где је највероватније била смештена свечана сала која је служила за састанке и годишње скупштине Занатлијског удружења. Зона првог спрата је уоквирена својеврсним рамом, што је био чест манир у Урбановој архитектури. (Сл. 2) Изнад прозора је био натпис на ћирилици „Занатлијски дом“ који је помало незграпно био прекинут једном скраћеном лезеном. Та лезена је имала исту естетску функцију као и постоље јарбола на хотелу Палас, пробијајући кровни венац и наглашавајући симетрију pročеља. Бочне фасаде су нешто једноставније решене, али су ипак биле оживљене плитким балконима и благим истурањем средишњих зона. Сасвим очекивано, коси кров је био скривен иза издигнутог кровног венца. Занатлијски дом је после Другог светског рата предат новинској агенцији Нови пут на коришћење, да би 1968. године био срушен ради изградње пословне зграде (Trajkov, 2021, 53–54).

4.0 ПАЛАТА ТАУШАНОВИЋ У ЈАГОДИНИ

Јачањем трговачког и банкарског слоја у Јагодини, формиран је капитал за подизање репрезентативних породичних кућа које су попримиле изглед градских палата, најчешће узиданих у блок. Међу архитектонски најинвентивнијим се може издвојити палата породице Таушановић, која је била међу најимућнијим и утицајнијим у Јагодини (Cvetković, 2012, 562, 565). Палата је подигнута у Улици кнегиње Милице 6 (раније Краља Петра 8), на месту куће која је носила назив Мали Лувр, а до старе куће породице Таушановић (Trajkov, 2021, 47; Завод за заштиту споменика културе Крагујевац). За првобитног инвеститора је наведен Петар Таушановић (1847–1934). Међутим, како

је он преминуо током израде пројекта, његову улогу је преузео син Живојин. Ова палата је по многим параметрима изузетан пример стамбене архитектуре, како у опусу Фрање Урбана и у архитектонском наслеђу Јагодине, тако и шире. Урбан је на овом објекту покушао да се приближи идеалу равног крова, па је веома вешто спустио кров и смањио нагиб колико је то било функционално могуће. Зграда поседује подрум, приземље намењено пословном простору, спрат намењен становању породице и таван. Узидана је у блок, на уличној регулацији, али како је плац био дубок, Урбан је пројектовао и лево бочно крило. Улаз у зграду је позициониран десно, до њега је одвојени улаз који води у сутерен, а у продужетку улаз у дућан са излогом. У дубини дућана су смештени канцеларија, тоалет и остава. Улаз у зграду води до степенишне вертикале и даље до унутрашњег дворишта. У бочном крилу су у приземљу смештени један стан који се састојао из собе и кухиње и магацин за вино, док је у продужетку пројектована гаража. Први спрат је заузимао стан породице Таушановић и централни хол је лево водио до две спаваће собе са балконом ка улици, право су били тоалет и купатило, а десно салон и трпезарија са излазом на терасу. Из трпезарије ходник води до дневне трпезарије која је даље повезана са кухињом, оставом, собом за послугу и помоћним степеништем. (Сл. 3)⁷ Стан породице Таушановић по свим параметрима представља један репрезентативни пример просторне организације према принципима *београдског стана*, али уз поједине одлике које су се чешће могле срести код градских палата и вила, попут појаве дневне и репрезентативне трпезарије и одвојеног степеништа за послугу (Putnik Prica, 2021a, 150–151, 162–163).

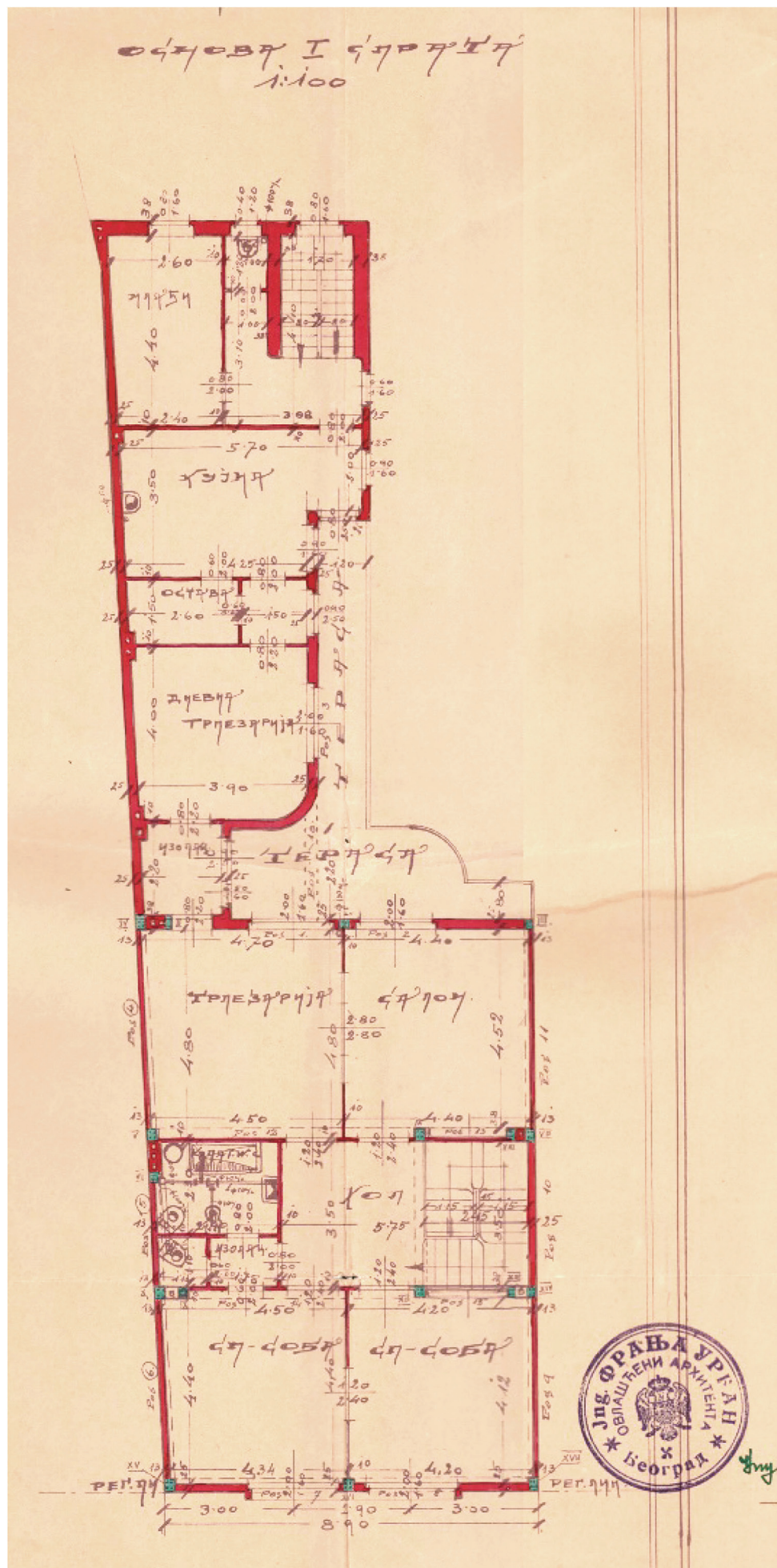
Прочеље је посебно инвентивно решено и може се стилски издвојити као Урбаново решење које нема директне узор из његовог београдског опуса. Посебну пажњу привлачи балкон првог спрата валовите тролисне форме који је благо истурен на средини, са кружним мотивима, перфорацијама испуњеним кованим гвожђем и витичастим испустом на центру ограда. Прозори су фланкирани јастучастим квадерима и уоквирени тракастим испустом. Таванске просторије су осветљене окулусом и паром положених залучених отвора (*Pregled nasleđa*, 2017, 39). Прозори тавана су акцентовани траком која меандрира око њих и уоквирује део фасадног платна. Траку пробија изузетно високи јарбол који почива на удвојеној полукружној конзоли. (Сл. 4) Овај начин концентрисања мотива попут прозорских отвора и јарбола је био изузетно присутан у Урбановом опусу, па се може уочити на пројекту стамбено-пословне зграде трговца Војислава Јовановића на углу Војислава Илића и Станислава Сремчевића (1937) (Putnik Prica, 2021b, 128–129).⁸ Иако је употреба одређених мотива на фасади присутна и на другим Урбановим остварењима, попут јастучастих квадера, уоквиравања тракама, окулуса у комбинацији са положеним залученим прозорима, ова палата представља

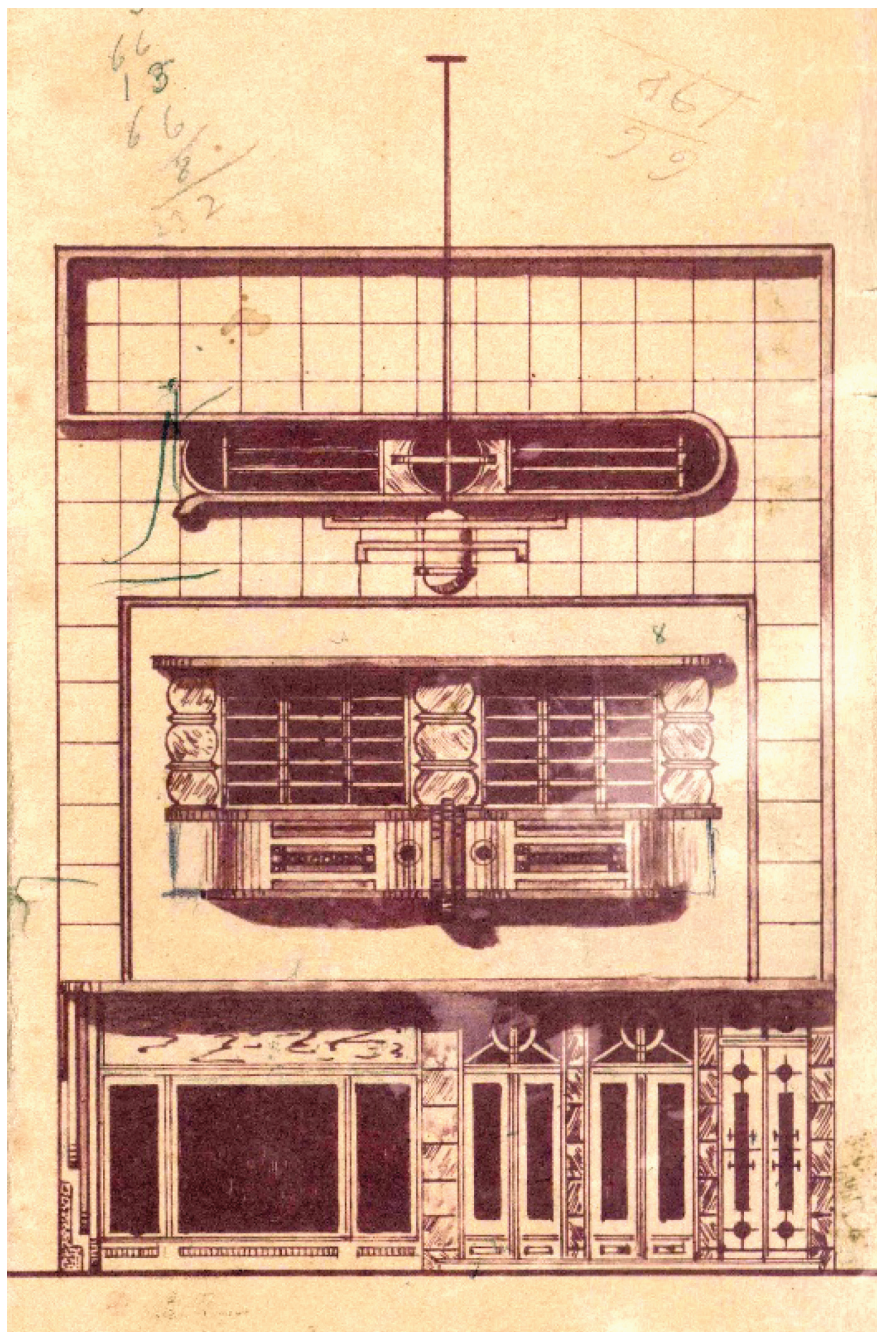
7 Завичајни музеј Јагодина, Инв. бр. 1326.

8 Историјски архив Београда, ф–XXII–37–1937.

6 „Скупштина занатлија у Јагодини“, *Правда*, 23. 5. 1934, 17.

Сл. 3. Основа првог
спрата палате
Таушановић, Јагодина
(Завичајни музеј
Јагодина) / Fig. 3.
First floor plan of the
Tausanović Palace,
Jagodina (Regional
Museum Jagodina)

Сл. 4. Пројекат прочеља палате
Таушановић, Јагодина (Завичајни
музеј Јагодина)
Fig. 4. Design for the main facade
of the Taušanović Palace, Jagodina
(Regional Museum Jagodina)

креативно решење изузетне градотворности која је срећом благовремено препозната. Милан Просен ју је сврстао међу најефектнија остварења орнаменталног ар декоа у модерном дискурсу српске међуратне архитектуре (Prosen, 2023, 318). Палата Таушановић представља до сада једину грађевину коју је пројектовао Фрања Урбан која ужива статус споменика културе још од 1976. године и данас се налази у добром стању, очуване фасаде, али промењених улазних врата (Pregled nasleđa, 2017, 38–39; Cvetković, 2023).

5.0 СТАМБЕНА ЗГРАДА У СТЕВАНА СИНЂЕЛИЋА 20 У ЈАГОДИНИ

Иако не постоји пројектна документација за овај објект, на основу стилских сличности са палатом Таушановић може се извршити атрибуција и приписати Фрањи Урбану (Prosen,

2023, 318). Грађевина се састоји из приземља, са централно постављеним улазом и по једним локалом са обе стране, спрата који је намењен становању и таванских просторија. Централни мотив прочеља чини балкон првог спрата, чија је ограда посебно инвентивно решена. Иако заобљена, њен средишњи део се додатно полукружно шири, а наглашен је витичастим скулпторалним испустом. Остатак оgrade је перфориран и декорисан решеткама од кованог гвожђа које понављају мотив у зони мансарде, форму окулуса фланкираног полукружним положеним прозорима. Испред окулуса се на масивној заобљеној конзоли уздиже монументални јарбол. Иако су овде изостављене Урбанове дупле траке око прозора, целокупна фенестрација и фасадно платно су уоквирени рамовима од босираног вештачког камена. (Сл. 5) Објект није проглашен за културно добро и данас се налази у девастираном стању. Таван је неадекватно

адаптиран у спрат тако што су нови правоугаони прозори насилно пробијени, а постојећи зазидани.

Сл. 5. Стамбена зграда, Стевана Синђелића 20, Јагодина (Бранислав Цветковић)/
Fig. 5. Residential building, 20 Stevana Sindelića Street, Jagodina (Branislav Cvetković)

6.0 ПОРОДИЧНА КУЋА У ВУКА КАРАЦИЋА 9 У ЈАГОДИНИ

Фрањи Урбану се са сигурношћу може приписати и једна приземна породична кућа у Улици Вука Караџића 9. Према сведочењу станара, пројекат куће је породица Таушановић наручила од Фрање Урбана 1936. године. Скромност габарита и архитектуре говоре у прилог податку да су Таушановићи подигли ову кућу са намером да је издају.⁹ Објект је приземан, са вишесегментним четвороводним кровом и прочељем на уличном фронту подељеном на три сегмента, од којих је сваки са трокрилним прозором

и положеним овалним отворима за таванске просторије у духу Урбанове архитектуре. Сређишња зона је благо истурена и са другачије решеном траком која се обмотава око оба прозорска отвора. Бочне зоне су решене као у огледалу, са тракама које меандрирају око прозора приземља и тавана. (Сл. 6) Кућа поседује два улаза са обе бочне стране. Леви је ближи улици и преко њега се приступа предњем делу куће, док је десни смештен дубље код просторија окренутих ка унутрашњем дворишту. Како пројектна документација није пронађена, тешко се може утврдити оригинална просторна организација куће.

⁹ За ове информације захваљујем колеги Браниславу Цветковићу из Завичајног музеја Јагодина.

Сл. 6. Породична кућа, Вука Караџића 9, Јагодина (Владана Путник Прица) / Fig. 6. Family house, 9 Vuka Karadžića Street, Jagodina (Vladana Putnik Prica)

7.0 ПОРОДИЧНА КУЋА У КАРАЂОРЂЕВОЈ 98 У ЋУПРИЈИ

Током интензивне градитељске активности у Јагодини, Урбан је имао прилике да пројектује једну породичну кућу и у оближњој Ћуприји. Како пројектна документација није пронађена, може се само на основу атрибуције приписати Урбану захваљујући његовом специфичном позном стилу градње. Изградњу куће можемо датовати у период између 1935. и 1938. године, што се поклапа са годинама екстензивне изградње и модернизације Ћуприје.¹⁰ Грађевину одликује

асиметрија, која је остварена повлачењем улазне зоне од уличне регулације, док је средишњи део визуелно истакнут кубичном структуром и специфичном декорацијом. Угао је наглашен паром положених залучених прозора између којих је постављен јарбол. (Сл. 7) Као и контуре грађевине, прозори су опшивени двоструком траком, док је централни прозор декорисан допрозорницима у виду јастучастих камених квадера. Изнад десног прозора је уски овални прорез за таванске просторије. Изузетна сличност у композицији и мотива може се уочити на кући породице

¹⁰ У том периоду су у Ћуприји подигнути Општински дом, школа, Соколски дом и пошта. Видети: „Жива грађевинска делатност у Ћуприји“ *Правда*, 30.

7. 1938, 6.

Сл. 7. Породична кућа, Карађорђева 98, Ћуприја (Владана Путник Прица) / Fig. 7. Family house, 98 Karađordeva Street, Čuprija (Vladana Putnik Prica)

Лазих у Суботичкој 13 чији је пројекат 1936. године потписао инж. Василије Гончаров, Урбанов сарадник у бироу (Putnik Prica, 20216, 130–131).¹¹ Прочеља два објекта су готово идентично решена, са изузетком распореда волумена као у огледалу. На основу изведеног решења и сачуваног пројекта Суботичке 13 у Београду може се до извесне мере реконструисати просторна организација. Из предсобља се вероватно улазило у трпезарију као централну просторију, која је водила до салона и спаваће собе ка улици, док је технички блок био ка дворишту, уз потенцијално још једну спаваћу или радну собу. На спрату се највероватније налазио таван са сушионом за веш.

8.0 ВИЛА АНЂА У АРАНЂЕЛОВЦУ

После Првог светског рата Аранђеловац и Буковичка бања доживљавају експанзију и интензивну изградњу објеката који нису служили за становање, већ за повремени боравак (Роровић, 1992, 44; Роровић, 1993, 69–83). Међу бројним вилама и летњиковцима насталим у том периоду истиче се и вила Анђа. Инвеститори ове виле још увек нису познати, али се може претпоставити да су припадали имућнијем слоју Београђана, те да су желели тип градске виле која би „служила за отменији смештај нешто пробирљивије бањске клијентеле“ (Роровић, 1992, 48, 52). Иако ни у случају ове виле није пронађена пројектна документација, на основу приметне употребе специфичног ликовног речника карактеристичног за Урбаново стваралаштво, може му се атрибуцијом приписати ауторство. Изградња виле се поклапа са периодом проширења Буковичке бање у Аранђеловцу, када је осим нових бањских објеката,

попут купатила, хотела, кур-салона, планирана изградња водовода за фабрику која би флаширала воду.¹² Вила се налази у западном сектору Отвореног поља изнад Буковичке бање, где је већина сличних објеката из међуратног периода сконцентрисана (Роровић, 1992, 52).

Грађевина се састоји из два међусобно прожимајућа кубуса. Први је виши за спрат, повученији од уличне регулације, кубичан и равног крова. У Урбановом маниру угао је акцентован паром прозора са сваке стране који су потом опшивени меандрирајућом траком од вештачког камена. Други сегмент прозора на бочној фасади такође је наглашен на исти начин. Између њих је постављен натпис „Вила Анђа“. Улаз је смештен на прегибу два кубуса и данас има накнадно постављену надстрешницу. Изнад ње је високи јарбол са базом у форми концентричних полукругова. (Сл. 8) Исту форму јарбола Урбан је употребио и на Задужбини Роксанде и Лазара Њажевчана у Улици краља Милана 20 (1936), али и на стамбеној згради у Улици Светозара Радића 2 у Београду (Putnik Prica, 20216, 126–131). Јарбол се завршава изнад кровног венца, а прелази преко окулуса на спрату, што је Урбан применио и на породичној кући Олге Милошевић у Улици Дели Радивоја 2 (1936) (Putnik Prica, 20216, 125).¹³ Други кубус је наткривен четвороводним благо извијеним кровом, који је присутан и на породичним кућама у Ћуприји, Јагодини и Београду. Прозор с улице је декорисан допрозорницима у виду низа јастучастих квадера, који се такође јављају на кући у Ћуприји, палати Таушановић, Задужбини Роксанде и Лазара Њажевчана и стамбеним зградама у Југ Богдановој 21 (1936) и Стевана Сремца 2 (1936) у Београду (Putnik Prica, 20216, 126).¹⁴

11 Историјски архив Београда, ф—I–15–1936; После изненадне смрти Фрање Урбана 1937. године, Гончаров је завршио започете наруџбине и потписао неколицину пројеката током 1937. и 1938. године, након чега престаје да се бави архитектуром.

12 „Одмах ће се приступити подизању водовода у Буковичкој бањи“, Дан, 3. 10. 1936, 4.

13 Историјски архив Београда, ф–VI–13–1936.

14 Историјски архив Београда, ф–XV–32–1936; ф–III–4–1936.

Сл. 8. Вила Анђа, Аранђеловац
(Владана Путник Прица)
Fig. 8. Villa Anđa, Aranđelovac
(Vladana Putnik Prica)

9.0 КОМПАРАТИВНА И КРИТИЧКА АНАЛИЗА

Од препознатих примера који проширују постојеће познавање градитељског опуса Фрање Урбана може се закључити да палата Таушановић одражава највиши степен оригиналности и уметничког прегнућа. Када се то има у виду, за палату у Синђелићевој улици у Јагодини може се рећи да представља варијацију већ изведеног решења палате Таушановић, које је највероватније оставило утисак на инвеститора. С друге стране, објекти профаног карактера које је Урбан извео у Јагодини одражавају далеко смирености и конвенционалнији приступ третману фасаде, али који је и даље својствен Урбановом сензибилитету. У контексту урбаног развоја Јагодине, ове грађевине су представљале значајне репере који су сведочили о модернизацији градске архитектуре и културном трансферу из престонице.

Остали објекти из опуса су породичне куће скромнијег карактера, али не без архитектонске вредности. Док је палата Таушановић у потпуности оригиналне концепције, кућа у Ћуприји одражава већ опробан образац пројектовања и једну варијацију на тему једнопородичне куће у градском језгру. Нешто другачије су конципиране кућа у Улици Вука Караџића у Јагодини и вила у Аранђеловцу, иако је у свим наведеним примерима приметно Урбаново коришћење устаљених мотива и елемената који чине његов рукопис специфичним.

10.0 ЗАКЉУЧАК

Иако овај рад представља прилог проучавању архитектонског стваралаштва Фрање Урбана, постоје многа питања на која тек треба одговорити и ауторство које треба додатно потврдити (Kadijević, 2023, 155). Недостатак доступне и сређене грађе, како у форми породичних заоставштина, тако и архивске грађе, у многоме онемогућава целовито и слојевито сагледавање градитељског опуса архитеката који су деловали и на периферији, као и адекватно истраживање урбанистичког и архитектонског развоја мањих градова и места. Урбанова успешна сарадња са инвеститорима пружила му је могућност да пројектује и изван Београда, како за старе

клијенте, тако и за нове. Ипак, нарочито се истичу пројекти које је изводио директно за београдске инвеститоре у Јагодини и Аранђеловцу. Може се претпоставити да је Јагодина преко Живојина Таушановића била централно место одакле је Урбан деловао, те да је на основу успешно спроведених пројеката добио и поруџбину у Ћуприји. С друге стране, вила у Аранђеловцу може веома лако бити наручена од стране београдског инвеститора, но недовољни подаци ограничавају конкретније закључке. Када се групи остварења изван Београда придружи и Дом културе у Лозници, може се рећи да стваралаштво Фрање Урбана изван Београда није заостајало за његовим пројектима у престоници, те да се поједина остварења посебно истичу по квалитету и инвентивности. Томе доприноси и чињеница да се једина Урбанова грађевина која ужива статус заштите не налази у Београду, већ у Јагодини.

ЗАХВАЛНИЦА / ACKNOWLEDGEMENT

Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Београду — Филозофском факултету (број уговора 451-03-137/2025-03/ 200163). За помоћ око опуса Фрање Урбана у Јагодини захваљујем колеги Браниславу Цветковићу и колегиници Јасмини Трајков из Завичајног музеја Јагодина. За помоћ око информација везаних за вилу *Анђу* захваљујем колегиници Тањи Вићентић из Народног музеја у Аранђеловцу.

РЕФЕРЕНЦЕ / BIBLIOGRAPHY

- Aleksić, M. 2004. *Zanati stare Jagodine*. Aranđelovac: Viktor.
- Antešević, N. 2021. *Arhitektura modernih turističkih objekata Jugoslavije (1930—1985)*. Doktorska disertacija. Beograd: Univerzitet u Beogradu — Filozofski fakultet.
- Zavod za zaštitu spomenika kulture Kragujevac. *Zgrada u Ulici Maršala Tita 6 u Svetozarevu*. Dostupno na: <https://www.kulturnonasledje.com/zgrada-u-ulici-mar%C5%A1ala-tita-broj-6-u-svetozarevu.html> (Pristupljeno: 22. 10. 2024.)
- Kadijević, A. 2023. *Jugoslovenska arhitektura između dva svetska rata (1918—1941): konteksti tumačenja*. Beograd: Univerzitet u Beogradu — Filozofski fakultet.
- Kadijević, A. 1996. *Momir Korunović*. Beograd: Republički zavod za zaštitu spomenika kulture.
- Milošević, A. 2018. *Portret arhitekta Milana Šlaga od Vase Pomorišca*. *Smederevski zbornik*, 6, 79—90.

- Panić, V. 2011. *Milan Zloković: afirmacija modernizma*. Beograd: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Popović, I. 1992. O vilama i letnjikovcima u širem reonu Bukovičke banje (I). *Geografski godišnjak Srpskog geografskog društva*, 28, 43–53.
- Popović, I. 1993. O vilama i letnjikovcima u širem reonu Bukovičke banje (II). *Geografski godišnjak Srpskog geografskog društva*, 29, 69–83.
- Pregled nasleđa*. 2017. Kragujevac: Zavod za zaštitu spomenika kulture Kragujevac.
- Prosen, M. 2023. *Ar deko u srpskoj arhitekturi*. Beograd: Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, Fakultet primenjenih umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu.
- Putnik Prica, V. 2020. Arhitektura doma kulture u Loznici (1935–1937) u službi kulturne politike. *Saopštenja*, 52, 171–182.
- Putnik Prica, V. 2021a. *Stambena arhitektura Beograda 1918–1941*. Beograd: Zavod za zaštitu spomenika kulture, Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet.
- Putnik Prica, V. 2021b. Od akademizma do autorske arhitekture: stvaralaštvo Franje Urbana u Beogradu (1924–1937). *Nasleđe*, 22, 115–137.
- Trajkov, J. 2021. *Naš zavičaj: kulturno-istorijsko nasleđe Jagodine od početka 20. veka*. Jagodina: Zavičajni muzej Jagodina.
- Cvetković, B. 2012. Portret Petra Taušanovića i dekoracija svečane sale Doma Trgovačkog udruženja u Jagodini. *Zbornik Narodnog muzeja*, 20/2, 561–574.
- Cvetković, B. 2023. *Urban u urbanizmu?!*. Dostupno na: <https://jagodina.museum/urban-u-urbanizmu/> (Pristupljeno: 21. 2. 2025.)
- Crnković, M. 2015. *Znamenite ličnosti stare Jagodine*. Jagodina: Narodna biblioteka Radisav Nikčević.

ИЗВОРИ ИЛУСТРАЦИЈА / SOURCES OF ILLUSTRATIONS

- Сл. 1 Основа другог спрата хотела Палас, Јагодина (Завичајни музеј Јагодина)
Fig. 1 Second floor plan of the hotel Palace, Jagodina (Regional Museum Jagodina)
- Сл. 2 Занатлијски дом, Јагодина (Завичајни музеј Јагодина)
Fig. 2 Craftsmen's Hall, Jagodina (Regional Museum Jagodina)
- Сл. 3 Основа првог спрата палате Таушановић, Јагодина (Завичајни музеј Јагодина)
Fig. 3 First floor plan of the Taušanović Palace, Jagodina (Regional Museum Jagodina)
- Сл. 4 Пројекат прочеља палате Таушановић, Јагодина (Завичајни музеј Јагодина)
Fig. 4 Design for the main facade of the Taušanović Palace, Jagodina (Regional Museum Jagodina)
- Сл. 5 Стамбена зграда, Стевана Синђелића 20, Јагодина (Бранислав Цветковић)
Fig. 5 Residential building, 20 Stevana Sindelića Street, Jagodina (Branislav Cvetković)
- Сл. 6 Породична кућа, Вука Караџића 9, Јагодина (Владана Путник Прица)
Fig. 6 Family house, 9 Vuka Karadžića Street, Jagodina (Vladana Putnik Prica)
- Сл. 7 Породична кућа, Карађорђева 98, Ћуприја (Владана Путник Прица)
Fig. 7 Family house, 98 Karađorđeva Street, Čuprija (Vladana Putnik Prica)
- Сл. 8 Вила Анђа, Аранђеловац (Владана Путник Прица)
Fig. 8 Villa Anđa, Arandelovac (Vladana Putnik Prica)